

80-річчя**академіка НАН України В.С. КОРОЛЮКА**

19 серпня виповнилося вісімдесят років видатному вченому-математику академіку НАН України Володимиру Семеновичу Королюку.

Народився В.С. Королюк у Києві. У 1947 р. вступив до Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка одразу на третій курс механіко-математичного факультету: два перші курси він закінчив заочно при Харківському університеті, перебуваючи на військовій службі.

Відпрацювавши рік викладачем в Артемівському вчительському інституті, Володимир Семенович вступає до аспірантури при Інституті математики АН УРСР. Тут під керівництвом Б.В. Гнеденка він розпочинає вивчення непараметричних критеріїв Колмогорова – Смирнова. Згодом В.С. Королюк переводиться до аспірантури при Московському державному університеті, де його науковими дослідженнями керує академік А.М. Колмогоров. Володимир Семенович розвиває асимптотичний аналіз непараметричних статистик для умовних випадкових блукань у схемах Бернуллі та Пуассона.

Після захисту в 1954 р. кандидатської дисертації вчений постійно працює в Інституті математики НАН України.

У 1960 р. В.С. Королюк очолив відділ теорії імовірностей та математичної статистики цієї установи і продовжував розвивати асимптотичні методи дослідження гра-

ничних задач для випадкових блукань, а через три роки на основі одержаних результатів захищає докторську дисертацію. Упродовж 1966–1988 років він обіймає посаду заступника директора Інституту математики. Нині вчений є головним науковим співробітником цієї установи.

Під впливом ідей О.А. Ляпунова та Б.В. Гнеденка Володимир Семенович зацікавився проблемами кібернетики, опублікував низку праць з програмування та підручник «Елементи програмування» (співавтори — Б.В. Гнеденко, К.Л. Ющенко), який неодноразово перевидавався різними мовами.

Для неперервних випадкових блукань та процесів учений розвиває метод потенціалу, на основі якого ефективно досліджує граничні задачі теорій ймовірностей, масового обслуговування, надійності і теорії зберігання запасів.

Від 1965 року під керівництвом В.С. Королюка проводяться студії з теорії напівмарковських процесів, на базі яких побудовано теорію фазового укрупнення та усереднення стохастичних систем. Ці результати підсумовані в низці монографій (у співавторстві з А.Ф. Турбіним), деякі з них перекладені англійською мовою.

Після поновлення студій, пов'язаних із задачами математичної статистики, разом із Ю.В. Боровських В.С. Королюк створює

теорію випадкових перманентів, на основі якої розвиває теорії симетричних U-статистик. Результати досліджень узагальнені в чотирьох монографіях, дві з яких вийшли англійською мовою.

У 80-х роках учений розвиває теорію еволюції стохастичних систем у марковському та напівмарковському середовищах, викладену в монографіях «Полумарковские случайные эволюции» (співавтор А.В. Свіщук) та «Стохастичні моделі систем», які теж видані англійською мовою.

Упродовж останнього десятиліття В.С. Королюк активно продовжує дослідження граничних теорем типу усереднення, дифузійної та пуассонівської апроксимацій напівмарковських випадкових еволюцій, стохастичних систем, що описуються процесами з локально незалежними приростами та з напівмарковським входом.

Перелік праць ученого охоплює понад 350 найменувань, серед яких близько тридцяти монографій, «Справочник по теории вероятностей и математической статистике», який перекладався багатьма мовами.

Плідну дослідницьку роботу Володимир Семенович поєднує з педагогічною та науково-організаційною. Багато років він викладає у Київському університеті. Під його керівництвом понад 40 математиків захистили кандидатські і 10 — докторські дисертації. Учений — двічі лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки.

У свої вісімдесят В.С. Королюк продовжує активно працювати, постійно перебуває у творчому пошуку, виступає з лекціями і доповідями на міжнародних конференціях і в наукових центрах Італії, Іспанії, Голландії, Німеччини, Франції, Швейцарії та Швеції, бере діяльну участь в організації та проведенні міжнародних наукових форумів. Він — член редколегій «Українського математичного журналу», часописів «Кибернетика и системный анализ», «Теорія ймовірностей та математична статистика», «Theory of Stochastic Processes», «Applied Stochastic Models and Data Analysis».

Наукова громадськість щиро вітає Володимира Семеновича з ювілеєм, зичить йому здоров'я, наснаги та нових успіхів.

70-річчя члена-кореспондента НАН України В.М. КЛИМЕНКА

7 серпня виповнилося сімдесят років відомому вченому в галузі теплофізики і теплоенергетики, лауреату Державної премії України члену-кореспонденту НАН України Віктору Миколайовичу Клименку.

Випускник Київського політехнічного інституту В.М. Клименко ще зі студентських років виявив неабиякий інтерес до вивчення проблем підвищення економічності та надійності, ресурсу газотурбінних двигунів,

а згодом дослідник зробив вагомий внесок у розвиток енергетики та енергомашинобудування.

Свого часу Віктор Миколайович працював інженером-конструктором на Південному турбінному заводі. Досвід, набутий на цьому провідному підприємстві енергетики, став дослідникові у пригоді навіть тоді, коли він почав працювати у найбільш авторитетній академічній науковій установі в га-

лузі енергетики — Інституті технічної теплофізики, якій віддав мало не півстоліття трудового життя.

У 1965 р. Віктор Миколайович захищає кандидатську, а в 1990 р. — докторську дисертації і здобуває високий авторитет серед фахівців.

У 1995 р. вченого обирають членом-кореспондентом НАН України.

В.М. Клименко провів широкі теплофізичні дослідження робочого процесу газотурбінних двигунів різного класу і призначення, що забезпечило істотне підвищення їх характеристик.

Віктор Миколайович створив основи теорії робочого процесу систем теплового захисту деталей високотемпературних пристроїв, реалізованої у розроблених методах розрахунку й експериментального дослідження систем охолодження деталей турбін генераторів турбінних двигунів. Результати цих досліджень узагальнені у тритомній монографії «Расчеты и экспериментальные методы определения теплового состояния основных узлов газовых турбин с воздушным охлаждением», одним із авторів якої є В.М. Клименко, і впроваджені на більшості газотурбінних підприємств України та Росії.

Згодом учений запропонував і розвинув новий напрям створення високоефективних засобів теплового захисту лопаткового апарату газових турбін. На основі електронно-променевої технології випарювання та конденсації матеріалів у вакуумі, розробленої в Інституті електрозварювання НАН України, вчений науково обґрунтував нові принципи організації охолодження високонавантажених деталей турбін — системи внутрішньостінкового охолодження.

Завдяки науковому пошуку Віктора Миколайовича були спроектовані, виготовлені, випробувані і впроваджені у виробництво охолоджувачі лопатки з внутрішньостінковим охолодженням стосовно перспективних ГТД різного призначення. А невдовзі він

розробив теплофізичні основи використання теплозахисних покриттів на лопатках газових турбін.

Дослідження В.М. Клименка стали тією базою, яка у подальшому зумовила впровадження теплозахисних покриттів для двигунів останнього покоління практично на всіх підприємствах авіаційного і транспортного газотурбобудування. Чималий внесок Віктора Миколайовича і у створення в Україні високоефективних парогазових установок контактного типу «Водолей».

Особливе місце в науковій діяльності В.М. Клименка посідає розробка методів і засобів експериментального дослідження теплових і гідравлічних характеристик систем охолодження у натурних умовах роботи ГТД. Учений створив унікальну вимірювальну апаратуру (безконтактні струмозйомні пристрої, передатчики тиску тощо), яка широко використовувалася підприємствами газотурбобудування.

Вагоме значення для розвитку енергетики України мають праці Віктора Миколайовича з розробки наукових основ комбінованого вироблення теплоти й електроенергії, створення та широкого впровадження когенераційних установок у системах комунального теплопостачання, промислової теплоенергетики, газотранспортної системи. Завдяки запропонованому вченим новому підходу до реалізації ідей когенерації розв'язано чимало теплофізичних, технічних й організаційних проблем, пов'язаних із реалізацією когенераційних проектів, що дало змогу підвищити у півтора — два рази ефективність використання палива порівняно з ТЕС, знизити собівартість виробленої енергії, поліпшити екологічні показники енергетичних установок.

За безпосередньою участю В.М. Клименка розроблені концепція і програма будівництва в Україні розподільчої мережі когенераційних станцій встановленої потужності 5000 МВт, реалізація яких допоможе роз-

в'язати чимало проблем нинішньої енергетики України.

Впродовж останніх років Віктор Миколайович велику увагу приділяв створенню законодавчої бази України, необхідної для підтримки і стимулювання розвитку когенерації і нового для країни напряму енергетики. За його керівництва і безпосередньої участі в діяльності робочої групи при Комітеті Верховної Ради України з питань теплоенергетичного комплексу, ядерної політики і ядерної безпеки було створено і прийнято в 2005 р. Закони України «Про комбіноване виробництво теплової і електричної енергії (когенерації) і використання скидного енергопотенціалу» та «Про тепlopостачання».

Висока оцінка дослідницької та науково-організаційної діяльності В.М. Клименка стала вирішальною для обрання його керів-

ником новоствореного Інституту прикладних досліджень в енергетиці.

Віктор Миколайович — автор понад ста наукових статей, деякі з них побачили світ у зарубіжних виданнях. Він має 28 авторських свідоцтв на винаходи і патентів.

Учений бере активну участь у науково-організаційній діяльності як член Національного комітету з тепломасообміну, експертної Ради Комітету з Державних премій України у галузі науки і техніки, спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій, редколегії журналу «*Промышленная теплотехника*».

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Віктора Миколайовича з ювілеєм, зичать йому здоров'я, довголіття, творчого натхнення і високих наукових результатів у такій важливій для України галузі, як енергетика.

60-річчя члена-кореспондента НАН України Л.А. БУЛАВІНА

18 серпня виповнилося шістдесят років відомому вченому-фізику члену-кореспонденту НАН України Леоніду Анатолійовичу Булавину.

Л.А. Булавін виконав перші наукові роботи, присвячені проблемам фізики рідкого стану речовини, ще в студентські роки, навчаючись на фізичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Потім поглиблював знання в Об'єднаному інституті ядерних досліджень (м. Дубна, Росія) під керівництвом лауреата Нобелівської премії І.М. Франка. По закінченні аспірантури, від 1970 року, Леонід Анатолійович працює на фі-

зичному факультеті університету: спочатку науковим співробітником, потім — доцентом, професором, завідувачем кафедри молекулярної фізики, а з 1990 р. — деканом факультету.

Учений зробив вагомий внесок у розвиток досліджень критичних явищ у рідких системах. Він уперше застосував розсіяння повільних нейтронів для вивчення рівноважних та кінетичних властивостей рідин і полімерів, а також виявив ефект нейтронної критичної опалесценції. Л.А. Булавін систематично дослідив й узагальнив частотні спектри рідин, їхні властивості у малих об'ємах, механізм золь — гель пере-

ходів у кремнієвих гелях та процес міцелотворення у розчинах з поверхнево активною речовиною; розробив методику знаходження критичних параметрів за фазових переходів; запропонував спосіб виділення одночастинкового та колективного внесків у коефіцієнт самодифузії, який увійшов у наукову літературу як метод Булавина – Іванова. Експериментальні дослідження з медичної фізики дали змогу винайти спосіб діагностики стану організму людини (патент України № 52080 та Росії № 196500).

Дослідник створив наукову школу з нейтронної спектроскопії м'якої матерії, до якої входять як співробітники Київського національного університету імені Тараса Шевченка, так і академічних інститутів. Серед вихованців цієї наукової школи – 8 докторів та 23 кандидати наук.

Перу Леоніда Анатолійовича належать понад 400 наукових праць, серед яких монографії «Нейтронные исследования динамики жидкости», «Критичні властивості рідин», «Квазіпружне розсіяння нейтронів у рідинах», «Фізика полімерів», «Критичні явища в неоднорідних системах», «Філософські та методологічні аспекти сучасної фізики», «Нейтронна спектроскопія конденсованих середовищ». Він – автор низки підручників та навчальних посібників для студентів: «Експериментальні методи молекулярної фізики», «Експериментальні методи досліджень фізичних властивостей рідин і фазових перетворень у них», «Експериментальні та теоретичні методи дослідження молекулярної структури рідин», «Ядерна фізика», «Термодинаміка», «Основи реології», «Фізична механіка полімерів», «Критичні явища в розчинах полімерів».

Леонід Анатолійович багато часу приділяє викладацькій діяльності та вихованню молодих науковців, веде велику навчально-організаційну роботу.

Очолований Л.А. Булавиним фізичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка є провідним навчально-науковим центром в Україні з

підготовки фахівців як у традиційних галузях – теоретичної, молекулярної, ядерної фізики, оптики, астрономії, так і в нових – фотоніці, медичній фізиці, фізиці радіаційної медицини, фізиці космосу, лазерній та оптоелектронній техніці, експериментальній ядерній фізиці, атомній енергетиці тощо. Спеціалісти факультету під керівництвом талановитого вченого-педагога активно розвивають фізичну науку в Україні та в дослідницьких установах зарубіжжя.

Багато зусиль доклав професор Л.А. Булавін для координації діяльності науковців у галузі фізики рідкого стану речовини. Завдяки його ініціативі кожен два роки проводяться міжнародні наукові конференції з проблем фізики рідин («Physics of Liquid Matter: Modern Problems «PLM MP»). Леонід Анатолійович – член Українського міжнародного комітету з питань науки і культури, програмного консультативного комітету Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна, Росія), Наукової ради з ядерної фізики та ради з фізики рідин НАН України. Він є членом Асоціації деканів Європи, українського та американського фізичних товариств, редколегії «Українського фізичного журналу», головою спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій з теоретичної та молекулярної фізики у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Л.А. Булавін очолює наукову програму «Конденсований стан – фізичні основи новітніх технологій», міжвузівську програму з фізики рідин та полімерів Міністерства освіти і науки України, проект фундаментальних фізичних досліджень «Вода в екстремальних умовах».

Учений – Заслужений діяч науки і техніки України, удостоєний урядових нагород – орденів Ярослава Мудрого та «За заслуги» III ступеня, він є Соросівським професором.

Наукова громадськість, колеги і друзі сердечно вітають Леоніда Анатолійовича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, щастя, нових творчих звершень.